

Inhoud

Pagina

Doorgronden en begrijpen

7

Het creëren van een karaktercultuur

27

Karakter en het onderwijsprogramma

55

De gritfactor

75

Het belang van veerkracht

97

Herkennen, vieren... en meten?

115

Voorwoord

De afgelopen jaren hebben we van overheden over de hele wereld, bedrijven, universiteiten, wetenschappers, psychologen en bekende schrijvers verschillende versies van dezelfde boodschap te horen gekregen:

Karakter is belangrijk. Misschien wel net zo belangrijk als cijfers. Misschien zelfs nog wel belangrijker.

Het is een controversieel onderwerp, en dit boek zal dan ook gemengde reacties oproepen. Dit zal sommige mensen verontrusten. Zijn mensen dan niet gewoon zoals ze zijn? Je kunt karakter toch niet aanleren en zou je dat überhaupt moeten willen? Bij anderen zal het angst oproepen. Nog iets waar ik me verantwoordelijk voor moet voelen? Toch denk ik dat er mensen zijn die zich opgelucht voelen en glimlachen: 'Dit is het boek waar ik naar op zoek was.'

Aangezien ik zelf al twintig jaar als leraar werk, kan ik me deze bedenkingen voorstellen. In dit voorwoord zal ik daarom mijn best doen om ze weg te nemen – in ieder geval in zoverre dat je verder wilt lezen. We hebben allemaal voor dit beroep gekozen omdat we jonge mensen zo goed mogelijk willen voorbereiden op de maatschappij. Ik ben ervan overtuigd geraakt dat karakter een van de belangrijkste elementen is om het potentieel van jonge mensen tot ontwikkeling te laten komen.

Voorwoord

Wat wordt er nu precies bedoeld met karakter? Het is misschien nuttig om het onderscheid te maken tussen 'karakter' en 'persoonlijkheid'. Psychologen zijn het erover eens dat persoonlijkheid iets fundamenteel menselijks is, iets wat instinctief en diepgeworteld is: het is wat jou jón maakt. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat dit reeds vanaf jonge leeftijd min of meer vaststaat.

Karakter daarentegen bevindt zich op een hoger niveau. Het is de verzameling van denkpatronen en gedrag die ervoor zorgt dat we op een bepaalde manier op een situatie reageren. Onze persoonlijkheid speelt daarin een belangrijke rol, maar die kunnen wij niet als enige factor noemen. Dan zouden wij de psychologie en de neurowetenschap tekortdoen. Zeker als we kijken naar de impact van ervaring en omgeving, en de verbazingwekkende neuroplasticiteit van de hersenen.

In dit boek gebruik ik bij de beschrijving van karakter termen als leergierigheid, initiatief tonen, gezond verstand, zelfdiscipline en veerkracht. Bekijk een willekeurig woord uit die lijst en stel jezelf dan de vraag: geloof ik dat dit al voor 100% vaststaat vanaf de geboorte (of vanaf zeer jonge leeftijd)? Als je antwoord 'Waarschijnlijk niet' is, dan worden de bovengenoemde termen *leerbare* vaardigheden waarbij leraren een belangrijke rol kunnen spelen.

Voorwoord

Dus wat kunnen we doen? Er is verbazingwekkend weinig concreet advies voorhanden en daarom komt dit boekje goed van pas. Het is het resultaat van jarenlang onderzoek, waarbij ik de laatste vijf jaar heb samengewerkt met duizenden inspirerende leraren en schoolleiders om alle theorieën hierover – en dat zijn er nogal wat – in iets werkbaars om te zetten. Iets wat praktisch inzetbaar is in het veld en wat zowel boeiend als effectief is.

Waarin ik vooral geïnteresseerd ben, is het aanreiken van simpele, praktische handvatten voor leraren die lesgeven aan 3- tot 18-jarigen. Deze handvatten moeten de leraren helpen om de leeromgeving en leerervaringen zo in te richten dat de jonge mensen *de best mogelijke kans krijgen om te groeien in een breed scala aan nuttige karaktereigenschappen*. Dit is te belangrijk om aan het toeval over te laten.

Op twee van deze eigenschappen – grit en veerkracht – ga ik dieper in. Vaak staan deze boven aan het lijstje van leraren, maar mijn ervaring is dat deze erg moeilijk te realiseren zijn en daarom verdienen ze meer aandacht.

Laten we aan de slag gaan! Ik hoop dat je veel plezier zult beleven aan dit boek.

**Doorgronden
en begrijpen**

Het creëren van
een karakter-
cultuur

Karakter en
het onderwijs-
programma

De gritfactor

Het belang
van veerkracht

Herkennen,
vieren... en
meten?

Doorgronden en begrijpen

Wat pleit voor karakter – de wereld van morgen

Niemand kan met zekerheid de toekomst voorspellen. De leerlingen van nu gaan een leven tegemoet dat ons voorstellingsvermogen ver te boven gaat. Kwesties als globalisering, economische onzekerheid, inkomensongelijkheid, klimaatverandering, het toenemende gebruik van technologie en kunstmatige intelligentie zullen hoogstwaarschijnlijk een rol gaan spelen in hun leven.

Het is van cruciaal belang dat wij ons uiterste best doen om deze jonge mensen hierop voor te bereiden, zodat zij volledig tot hun recht komen in de competitieve en snel veranderende wereld buiten het klaslokaal.

Volgens diverse rapporten is de sleutel hiervoor: karakter.

Kunnen samenwerken, aanpassingsvermogen, creativiteit, ambitie, initiatief tonen, empathie, vertrouwen en veerkracht: dit zijn eigenschappen die steeds meer gewaardeerd en waardevoller worden. Werkgevers zijn hiernaar op zoek, en deze eigenschappen helpen mensen over het algemeen om positiever te reageren op uitdagingen en kansen.

Wat pleit voor karakter – niet morgen, maar nu

Het ontwikkelen van karakter is niet alleen iets voor de lange termijn. Leerlingen die...

- echt **nieuwsgierig** zijn en diepgaande, indringende vragen stellen;
- **volhardend** zijn en het leuk vinden om met moeilijke vraagstukken te worstelen;
- **originaliteit** laten zien door middel van hun scherpzinnige ideeën en reacties;
- **initiatief** en **focus** tonen en verantwoordelijkheid nemen voor hun leerproces;

... zijn eerder geneigd om zich op een actieve, bedachtzame en enthousiaste manier met hun lessen bezig te houden, waardoor zij een dieper en duurzaam begrip ontwikkelen. Dit gegeven wordt ondersteund door een groeiend aantal onderzoeken die aantonen dat er een duidelijk verband is tussen karakter en schoolprestaties.

Heb je problemen ondervonden bij het ondersteunen van je leerlingen om hen actiever, onafhankelijker en bekwaamer te laten worden? Doe dan een stapje terug en bekijk welke eigenschappen hieraan ten grondslag liggen. Dit zou weleens tot een nieuwe, krachtige aanpak kunnen leiden.

Wat pleit voor karakter – een eerlijke kans

'Welke kwalificaties je ook hebt, het is je karakter dat in grote mate bepaalt hoe succesvol je zult zijn in je leven.' **APPG on Social Mobility, 2014**

Het helpen van kinderen bij het ontwikkelen van een breed scala aan waardevolle persoonlijke kwaliteiten, is een van de belangrijkste manieren waarop wij hun kansen in het leven kunnen verbeteren. Karakter verhoogt de kansen van armere kinderen om zich te ontwikkelen en een 'topfunctie' te krijgen.

Een onderzoek uit 2015, dat gefinancierd werd door de Early Intervention Foundation, het Britse kabinet en de Commissie voor Sociale Mobiliteit en Kinderarmoede, ondersteunt dit standpunt, net als auteur en programmamaker Paul Tough, die stelt:

'Er is geen effectiever anti-armoedeprogramma dat we kunnen bieden aan kansarme jongeren dan sterke karaktereigenschappen... plichtsgetrouwheid, grit, veerkracht, doorzettingsvermogen, volharding en optimisme.'

How Children Succeed

Wat pleit voor karakter – het grotere geheel

Ten slotte – maar zeker niet onbelangrijk – gaat het over het sociale, emotionele en fysieke welzijn van alle kinderen, niet alleen nu maar ook als ze ouder zijn.

‘Karakter doet ertoe voor zaken die mensen belangrijk vinden in het leven, zoals geestelijke volwassenheid en geluk, sociaal-economische factoren, arbeidsmarktpositie en gezondheid.’ **Early Intervention Foundation**

Dit is niet alleen belangrijk op individueel niveau, maar ook voor het leiden van een productief leven binnen het gezin, gemeenschappen en de maatschappij in het algemeen. We willen dat onze kinderen gelukkige, evenwichtige, verantwoordelijke volwassenen worden die geloven in het belang van wat ze doen en die weten hoe ze voor zichzelf en anderen moeten zorgen.

Als we hier op school meer aan kunnen doen, dan moeten we daarin investeren.

Kunnen mensen dan veranderen?

Mensen die twee of meer kinderen hebben, weten hoe verbazingwekkend verschillend zij kunnen zijn, zelfs wanneer zij een zeer vergelijkbare opvoeding hebben gehad. Karakter is voor een deel aangeboren, maar dat is niet het volledige verhaal. Of zoals neurowetenschappers uitleggen:

'De activiteit van onze miljarden neuronen wordt gevormd door interne en externe factoren: onze genen en onze omgeving bouwen samen ons brein en sturen daarvoor ons gedrag. [...] En dit bepaalt weer de kans om te worden wie we worden.'

The Brain, aflevering 3, David Eagleman, PBS

Zenuwbanen worden op een complexe en dynamische wijze gevormd en versterkt onder invloed van de manier waarop wij onze levens leven. Je bent bijvoorbeeld van nature behoedzaam maar de ervaring heeft je geleerd dat je moediger op nieuwe situaties moet reageren. Mijn instinct zegt me dat ik ergens meteen in moet duiken, maar in mijn baan heb ik de gewoonte aangeleerd om eerst goed over dingen na te denken.

Voor velen van ons zal dit een 'op goed geluk'-proces zijn geweest, maar dat hoeft natuurlijk niet zo te zijn. Karakter kan – net als vaardigheden en begrip – met bewuste focus en oefenen worden ontwikkeld. En de kans dat dit gebeurt, is nog groter wanneer we worden geholpen.